

Časopis „Poslovne studije”, 2015, 13–14: UDK 338.43:[332.1+330.34(497.6 Banja Luka)

Rad primljen: 20.03.2015.

DOI: 10.7251/POS1514595D

Rad odobren: 09.04.2015.

Stručni rad

Delić Jović, mr Mirjana¹

Đurica, mr Dragana²

Kalamanda, dr Obrenija³

Vujčić, mr Slobodanka⁴

RURALNI RAZVOJ REPUBLIKE SRPSKE SA POSEBNIM OSVRTOM NA BANJU LUKU

Rezime: *Ruralni prostor zauzima značajnu površinu Republike Srpske, na kojoj su evidentni brojni problemi, kao što su: migracije stanovništva, starenje stanovništva, deficit ulaganja, nizak procent zapošljavanja, loše obrazovanje i mnogi drugi. Zbog svega navedenog, postoji opravdana potreba za donošenjem i provođenjem kvalitetnih planova i strategija politike ruralnog razvoja Republike Srpske. Posebno zanimljivim smatra se plan ruralnog razvoja grada Banja Luka. Kroz razvoj turističke djelatnosti, zatim, kroz podizanje poljoprivredne proizvodnje i konkurentnosti proizvoda na viši nivo, te kroz bolje organizovanu infrastrukturu, mogli bi biti ostvareni pozitivni rezultati u pogledu ruralnog razvoja Banje Luke. Ruralni razvoj grada, kao i Republike Srpske, u ovom trenutku smatra se posebno važnim, jer se očekuju moguća finansijska sredstva iz evropskih fondova, koja se dodjeljuju kada se država nalazi na putu ka EU, te se smatra vrlo važnim iskoristiti sve mogućnosti u nadoležećem periodu, kako bi se kvalitet života u ruralnim područjima podigao na viši nivo.*

¹ Viši asistent, Fakultet za ekologiju, Univerzitet za poslovne studije, Jovana Dučića 23a, Banja Luka, mdelicjovic@yahoo.com

² Viši asistent, Fakultet za ekologiju, Univerzitet za poslovne studije, Jovana Dučića 23a, Banja Luka, draganaristic16@yahoo.com

³ Vanredni profesor, Fakultet za ekologiju, Univerzitet za poslovne studije, Jovana Dučića 23a, Banja Luka, obrenija2009@hotmail.com

⁴ Viši asistent, Fakultet za ekologiju, Univerzitet za poslovne studije, Jovana Dučića 23a, Banja Luka, vujcicslobodanka@yahoo.com

Ključne riječi: *ruralni razvoj, strateški plan.*

JEL klasifikacija: *O 13, Q 56.*

UVOD

Ruralnim prostorom EU smatraju se površine svih regija, drugog ili trećeg nivoa, klasifikovane prema NUTS (Nomenclature des Unites Territoriales Statistiques) nomenklaturi u ruralne regije na osnovu propisanih kriterijuma. Ruralne oblasti se razlikuju prema karakteristikama. Tako postoje predominantno ruralne oblasti u kojima su procesi depopulacije i deagrarizacije veoma izraženi, ali i povećan pritisak stanovništva iz urbanih centara na periurbane oblasti (Andrić i sar. 2011, 13). Politika ruralnog razvoja ima za cilj razvijanje posebnih koncepcija i pristupa u rješavanju problema razvoja razvijenih i zemalja u razvoju. Zemlje koje razvijaju ruralni koncept, zapravo stavljaju ruralno i održivo iznad konvencionalnog i industrijskog. U Bosni i Hercegovini čak od 40% do 60% stanovnika živi u ruralnim područjima.

Prema podacima Privredne komore Republike Srpske, ruralna područja zauzimaju vrlo visok procenat od ukupne površine Republike. Ovaj visoki procenat ukazuje na potrebe dobrog planiranja i realizacije ruralnog razvoja na našim prostorima. Prema istom izvoru, individualnih poljoprivrednih gazdinstava ima oko 130.000 sa veličinom zemljišnog posjeda oko 5,7 hektara. Republika Srpska posjeduje heterogena zemljišta, prema zastupljenim sistematskim jedinicama, kao i prema pedološkim osobinama zemljišta, što zajedno sa ostalim prirodnim bogatstvima predstavlja dobru osnovu za razvoj ruralnih površina. Ruralni razvoj je poseban izazov za razvijene, kao i zemlje u razvoju. U ruralnim oblastima su identifikovani brojni dugoročni problem, kao što su: migracije stanovništva u urbana područja, starenje stanovništva, manjak investicija, poljoprivreda kao osnov ekonomske aktivnosti stanovništva, zapošljavanje, obrazovanje, udaljenost od potencijalnih tržišta i mnogi drugi (Đekić i sar. 2011, 50). U kreiranju politike ruralnog razvoja, oslanjanje isključivo na poljoprivredu se ne smatra prihvatljivim. Potrebno je razviti i druge grane, kao što su trgovina, turizam, zanatstvo i usluge. Od izuzetnog značaja za politiku ruralnog razvoja jeste zaštita i očuvanje životne sredine. Tako, poljoprivreda treba da obezbijedi održivi rast

uz očuvanje prirodnih resursa. Razvoj poljoprivrede mora da bude usaglašen sa Zakonom o zaštiti životne sredine. Ekološki prihvatljiva proizvodnja podrazumijeva proizvodnju bez upotrebe hemijskih sredstava ili sa minimalnim količinama, zaštitu zemljišta od degradacije, očuvanje prirodnih pašnjaka i sl. Iz svega navedenog proizlazi da je osnov održivog ruralnog razvoja, svakako, razvoj visokokonkurentne poljoprivrede, uz poštovanje ekoloških standarda (Đekić i sar. 2011, 51).

Cilj ovog rada je da se prikažu dokumenti koji se bave tematikom ruralnog razvoja u Republici Srpskoj, te da se ukaže na neophodne ciljeve i potrebe, kako bi se ruralna područja dovela na nivo optimalnog ili poželjnog stanja u Republici Srpskoj.

1. STRATEGIJA RURALNOG RAZVOJA REPUBLIKE SRPSKE

Postavljanje strategije održivog ruralnog razvoja uključuje brojne aktivnosti, kao što su: procjena ekonomske, socijalne i ekološke situacije određenog područja, identifikovanje problema, kreiranje prioriteta i ciljeva, razvoj programa investicija, monitoring i evaluaciju. U evropskim zemljama, glavni instrumenti za sprovođenje politike ruralnog razvoja uglavnom proističu iz mjera na nivou EU. Politika ruralnog razvoja je u nadležnosti ministarstava, agencija i nevladinih organizacija (Strategija razvoja poljoprivrede Srbije, 2005). U strategijama ruralnog razvoja su do sada uobličena tri konceptijska pristupa:

- strategije fokusirane na pojedine sektore,
- strategije fokusirane na ruralnu sredinu i
- strategije fokusirane na stanovništvo (Bogdanov 2007, 42).

Obilježja ruralnih površina Republike Srpske su sljedeća:

- nerazvijene privredne djelatnosti i njihova nekonkurentnost,
- loša infrastruktura,
- depopulacija ruralnih područja i nepovoljna demografska struktura,
- nedostatak inicijative u lokalnoj zajednici i nedovoljno razvijena veza između proizvođača, prerađivača i potrošača.

Zbog svega navedenog, bilo je potrebno pristupiti izradi i provođenju strateškog plana ruralnog razvoja na svim nivoima organizovanja u Republici Srpskoj, te je tako 2009. godine uvojen strateški plan ruralnog razvoja za period od 2009. do 2015. godine.

1.1. Strateški plan ruralnog razvoja Republike Srpske za period od 2009. do 2015. godine

Ovom strategijom predviđene su tri grupe ciljeva i mjera za ruralni razvoj Republike Srpske. Prva grupa ciljeva i mjera predstavljena je u tabeli 1.

Tabela 1. Ciljevi i mjere za poboljšanje konkurentnosti poljoprivrede i šumarstva (Strategija ruralnog razvoja Republike Srpske za period od 2009. do 2015. godine)

Strateški cilj – poboljšanje konkurentnosti poljoprivrede i šumarstva	
Specifični cilj	Mjera
Investicije na poljoprivrednim gazdinstvima	Investicije u poljoprivrednu mehanizaciju
	Investicije u stočarstvu
	Investicije u biljnoj proizvodnji
	Uređenje poljoprivrednog zemljišta
	Unapređenje ekonomske vrijednosti šuma
Investicije u preradu i marketing poljoprivrednih proizvoda	Investicije u modernizaciju postojećih i izgradnju novih prerađivačkih kapaciteta
	Uspostavljanje i unapređenje saradnje u proizvodnji i preradi poljoprivrednih proizvoda
	Podrška prerađivačima za ulazak u sisteme kontrole i potvrde kvaliteta i bezbjednosti prehrambenih proizvoda
	Poboljšanje kvaliteta i bezbjednosti poljoprivrednih proizvoda
Podrška organizacijama poljoprivrednih proizvođača i privatnih šumovlasnika	Podrška organizacijama poljoprivrednih proizvođača
	Podrška uspostavljanju grupa privatnih šumovlasnika

Unapređenje ljudskih resursa u ruralnom području	Obezbjeđenje ključnih kadrova osposobljenih za razvoj poljoprivrede i šumarstva
	Povećanje znanja i vještina poljoprivrednih proizvođača i privatnih šumovlasnika
	Unapređenje savjetodavnih usluga u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja
	Pružanje savjetodavnih usluga u sektoru privatnog šumarstva
	Uspostavljanje tržišno-informativnog sistema
	Podrška mladim poljoprivrednim proizvođačima

Pored ove grupe, koja se smatra najznačajnijom za ruralni razvoj, jer se tiče poljoprivrede, strategijom su predviđene još dvije grupe ciljeva i mjera, i to:

- strateški cilj očuvanja prirode i racionalno gazdovanje prirodnim resursima i
- strateški cilj poboljšanja uslova života i uvođenje veće raznolikosti kod ostvarivanja prihoda u ruralnoj ekonomiji (Strateški plan ruralnog razvoja Republike Srpske za period 2009–2015, 94).

Ovom strategijom je definisan i pojam integralnog ruralnog razvoja (IRR), koji podrazumijeva razvoj privrednih i neprivrednih djelatnosti, ruralnog područja, a odnosi se na infrastrukturu, komunikacije, kulturne i zdravstvene potrebe, uslužne djelatnosti, poljoprivredu i preradu poljoprivrednih proizvoda, šumarstvo i preradu drveta, građevinarstvo i proizvodnju građevinskih materijala, ugostiteljstvo, seoski turizam i zanatstvo.

1.2. Strateški plan razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Republike Srpske u periodu od 2015. do 2020. godine

Koliko je značajna poljoprivreda za razvoj Republike Srpske potvrđuje i donošenje Strateškog plana razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Republike Srpske za period od 2015. do 2020. godine, o čijem se nacrtu raspravlja, prema kojoj će Republika Srpska u budućnosti finansijski podržavati poljoprivrednu proizvodnju u većoj mjeri nego prethodnih go-

dina. Ovim strateškim programom određeno je šest strateških ciljeva, od kojih pet predstavlja autonomne ciljeve, a šesti je opšti horizontalni cilj koji ima uticaj na ostvarivanje svakog od prvih pet autonomnih, a to su:

1. strateški cilj – povećanje obima i produktivnosti poljoprivredne proizvodnje i obezbjeđenje stabilnosti dohotka poljoprivrednih proizvođača,
2. strateški cilj – jačanje konkurentnosti sektora poljoprivrede kroz povećanje nivoa investicija,
3. strateški cilj – povećanje stepena tržišnosti i finalizacije poljoprivredne proizvodnje,
4. strateški cilj – održivo upravljanje prirodnim resursima i ublažavanje posljedica klimatskih promjena,
5. strateški cilj – uravnotežen integralni ruralni razvoj i
6. strateški cilj – sistemska podrška razvoju sektora poljoprivrede i ruralnih područja (Strateški plan razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Republike Srpske 2015–2020, 28).

Pomenutim dokumentom predviđena je i politika restrukturiranja poljoprivrede, koja bi trebalo da se realizuje putem povećanja nivoa investicija i povećanje stepena tržišnosti i finalizacije poljoprivrednih proizvoda, kroz brojne predviđene mjere (Strateški plan razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Republike Srpske 2015–2020, 45). Poređenja radi, prema strategiji razvoja poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period od 2014. do 2024. godine, utvrđeni su sljedeći strateški razvojni ciljevi:

1. rast proizvodnje i stabilnost dohotka proizvođača,
2. rast konkurentnosti uz prilagođavanje zahtjevima domaćeg i inostranog tržišta i tehničko-tehnološko unapređenje sektora poljoprivrede,
3. održivo upravljanje resursima i zaštita životne sredine,
4. unapređenje kvaliteta života u ruralnim područjima i smanjenje siromaštva i
5. efikasno upravljanje javnim politikama i unapređenje institucionalnog okvira razvoja poljoprivrede i ruralnih sredina (Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije 2014–2024, 61).

2. RURALNI RAZVOJ GRADA BANJA LUKA

Prema podacima iz Strategije ruralnog razvoja grada Banja Luka, ruralno područje Banje Luke ima površinu od 1.055,68 km² ili 10.5568 ha, prostire se u sjevernom, zapadnom i južnom dijelu grada i čini 85,18 % teritorije grada Banja Luka. Poljoprivredno zemljište ruralnog područja grada zauzima površinu od oko 45.990,38 ha, što čini 43,56% od ukupne površine (Strategija ruralnog razvoja grada Banja Luka, 34). Pregled poljoprivrednog zemljišta prikazan je u tabeli 2.

Tabela 2. Poljoprivredno zemljište ruralnog područja grada Banja Luka (Google 2015)

Poljoprivredno zemljište	Oranice	Voćnjaci	Vinogradi	Livade	Pašnjaci	UKUPNO
Površina ha	40.043	3.417	5	6.087	5.697	55.249
%	72,48	6,19	0,01	11,01	10,31	100

Tabela 3. Učešće broja stanovnika ruralnog područja Banje Luke u broju stanovnika grada Banja Luka u periodu od 1948. do 2006. (Strategija ruralnog razvoja grada Banja Luka)

Godina	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	1993.	2006.
% ruralnog stanovništva	43	42	36	28	21	19	21	15

Na posmatranom području postoji izražena sklonost ka migracijama (tabela 3). Na ruralnom području grada Banja Luka zastupljena su uglavnom mala porodična poljoprivredna gazdinstva koja proizvode samo za sopstvene potrebe. Značajan broj njih je moguće transformisati u tržišno orijentisana gazdinstva, uz određena ulaganja i nove strategije razvoja.

2.1. Strategija ruralnog razvoja grada Banja Luka za period od 2010. do 2015. godine

Vizija razvoja ruralnog područja grada Banja Luka definisana je za period do 2015. godine, a zasnovana je na sljedećim stavkama:

- priznavanju privatnog sektora kao važnog faktora u razvoju i rješavanju problema nezaposlenosti;
- efikasnoj lokalnoj upravi radi promocije poslovnog okruženja;
- poljoprivredi kao osnovnom proizvodnom resursu;
- turističkoj djelatnosti;
- stvaranju infrastrukturnih uslova za nova ulaganja na ruralnom području;
- obrazovanju stanovništva;
- ekološkoj zaštiti područja i
- stvaranju boljih socijalno-kulturnih uslova.

Strateški ciljevi su zasnovani na viziji razvoja, te su tako definisana četiri strateška cilja u okviru kojih su predviđene mjere, operativni ciljevi, aktivnosti i projekti (Strategija ruralnog razvoja grada Banja Luka, 139). Ovom strategijom definisana su četiri osnovna cilja, a to su:

1. poboljšana infrastruktura i unaprijeđen društveni život, ekološki uređena i zaštićena sredina;
2. razvoj konkurentne poljoprivrede zasnovane na robnim poljoprivrednim proizvođačima i održivo upravljanje šumama i drugim šumskim potencijalima uz održavanje i zaštitu životne sredine;
3. konkurentna i održiva ruralna privreda sa razvijenim sektorom mikro, malih i srednjih preduzeća;
4. izgrađena i dobro promovisana turistička djelatnost na ruralnom području grada Banja Luka (Strategija ruralnog razvoja grada Banja Luka, 140).

Pored predviđenih strateških, jedan od važnih ciljeva za ruralni razvoj grada Banja Luka trebalo bi da bude povećanje konkurentnosti proizvodnje, poboljšanje kvaliteta proizvoda, smanjenje troškova proizvod-

nje, poboljšanje higijensko-sanitarnih uslova držanja životinja, kao i usklađivanje sa fitosanitarnim uslovima EU.

ZAKLJUČAK

Ciljevi politike ruralnog razvoja su povećanje konkurentnosti poljoprivrednih proizvoda i razvoj ruralnih područja, putem brojnih mjera, uz poštovanje ekoloških principa i standarda. Poljoprivreda kao osnovna djelatnost uz brojne druge grane (turizam, zapošljavanje, obrazovanje, infrastrukturu), treba da obezbijedi jedan funkcionalan sistem u ruralnim područjima i tako podigne kvalitet života ruralnih sredina na viši nivo. Agrarna politika grada Banja Luka i Republike Srpske treba da bude usklađena sa dugoročnim ciljevima Strategije ruralnog razvoja Republike Srpske i Strategije razvoja poljoprivrede. U budućnosti i na putu ka EU, biće potrebne određene reforme agrarne politike i ruralnog razvoja na našim područjima, koje će svakako morati pratiti i poštovati ekološke standarde i propise.

LITERATURA

1. Andrić, Nataša i Tomić, Danilo i Vlahović, Branislav. 2011. „Neki aspekti finansiranja ruralnog razvoja Evropske unije, agrarna i ruralna politika u Srbiji, nužnost ubrzanja reformi”. Tematski zbornik 11–23. ISBN 978-86-86087-24-9 Beograd.
2. Đekić, Snežana i Sonja, Jovanović i Krstić, Bojan. 2011. “Neke determinante kreiranja politike i strategije održivog ruralnog razvoja”. Tematski zbornik 40–49. ISBN 978-86-86087-24-9 Beograd.
3. Bogdanov, Natalija. 2007. Mala ruralna domaćinstva u Srbiji i ruralna nepoljoprivredna ekonomija. Beograd: UNDP. Pristupljeno 10.03. 2015. http://ruralinfosrbia.rs/publikacije/undp_mala_ruralna_domacinstva.pdf.
4. Strategija razvoja poljoprivrede Srbije. 2005. „Službeni glasnik RS”, br. 55/05. i 71/05.
5. Strateški plan ruralnog razvoja Republike Srpske za period 2009–2015. godine. 2009. Banjaluka.

6. Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period od 2014. do 2024. godine. „Sl. glasnik RS“, br. 85/2014.
7. Strateški plan razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Republike Srpske 2015–2020, nacrt. 2015. Banjaluka.
8. Strategija ruralnog razvoja grada Banja Luka 2010–2015. 2010. Banjaluka.
9. Google. 2015. „Poljoprivredno zemljište ruralnog područja grada Banja Luka“. Posljednja izmjena 15.03. <http://www.rzs.rs.ba/>.